

CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

ANY XI

JULIOL DE 1901

N.º 78

EXCURSIÓ ESPELEOLÒGICA A MONTCADA

(29 Desembre de 1897)

Desitjós de començar la comprovació y estudi de les còves indicades en el *Catàlech Espeleològich*, vaig aprofitar les vacances de Nadal pera visitar les còves de Montcada. Devia fer l'excursió junt ab nostre consoci y particular amich en Juli Vintró. Ja estava tot preparat quan a última hora aquest tingué un destorb que li impedí acompanyar-me. No obstant això, vaig anar-me'n sol, y a Montcada, a més dels guies que ja tenia preparats pera acompanyar-me y fer les excavacions que fossin necessaries, vaig tenir la satisfacció de trobar al nostre consoci Maspons y Camarasa, disposat a seguir-me per sota terra.

La còva de *Na Guilleuma* (número 1 del Catàlech) era la que més m'interessava per les descripcions que havien fet quants en èpoques passades la visitaren. És prou sapigut que la tradició popular diu que comunicava ab Montgat. No'm creya jo arribar tant lluny, puix bastava tenir rudiments de geologia pera veure lo absurdo de semblant tradició. La basa del turó de Montcada està formada per les piçarres silúriques, les que s'apoyen sobre la roca erup-tiva o granit, y tant en aquest com en aquelles es impossible que hi hagi una còva natural: tot lo més hi poden haver esquerdes, y encara en les piçarres això no és probable.

No'm vaig fer, donchs, cap il·lusió de trobar una gran còva; tot lo més me creya arribar al límit de les calices silúriques, però ni això fou possible, com veurem.

El dia era magnífich, primaveral, ab tot y estar a darrers de Desembre; el Vallès s'anava aixamplant als nostres peus a mida que'ns enlairavem.

Serien les dèu quan arribàrem a la boca de la còva de *Na Guilleuma*; l'entrada sembla d'un avench, puix és quasi perpendicular. Fets els preparatius y presa la temperatura de l'exterior, comencí a baixar, seguit d'en Maspons y Camarasa y dos joves amichs meus de Montcada. La galeria té de 50 centímetres a un metre d'amplada, d'altura variable, y té la direcció constant de nordest a abdós costats, y a terra hi ha gran nombre d'esquerdes impracticables, les primeres per lo estretes y les segones per estar tapades ab pedres despreses del sostre, les quals esquerdes demostren que'l moviment que les produí fou molt enèrgich y sobtat.

Després de baixar 15 metres per la ràpida pendent que forma aquesta galeria irregular, se troba un enfonzament; abans de baixar-hi el sondejàrem y il·luminàrem ab el *magnesium*, poguent veure que donava pas a una galeria inferior. Hi baixàrem arrapant-nos per les roques de les parets y trobàrem una cambra d'uns sis metres de llarg per dos a tres d'ample, plena de malmeses estalactites. Al mig d'aquesta cambra hi havia un altre enfonzament o forat que'ns portà a una altra cambra de la mateixa amplada, llargada y direcció que la superior, ab un altre enfonzament que va a parar a una tercera cambra, una mica més petita que les anteriors. En l'extrem est d'aquesta darrera cambra hi ha un principi de galeria tapat per ensorraments del sostre, y al mitj un enfonzament que pot-ser conduiria a altres galeries, però que avuy està completament obstruït. Aquesta darrera cambra té móltes estalactites ben conservades, lo qual prova que no és gaire visitada, puix és una mica difícil baixar-hi. Com pot veure's, la còva de *Na Guilleuma* consta d'una galeria de 15 metres que termina ab tres aixamplaments o cambres

sobreposades de cinch a sis metres quiscuna, y el conjunt té una fondaria d'uns 20 metres. No és, donchs, cap cosa de l'altre món, ni arriba de bon troç, no ja a Montgat, sinó ni al límit de les calices silúriques. Comparant els graus de baixada de la galeria interior y els de la superfície de la montanya, se veu que aquella segueix la mateixa direcció; de manera que'l sostre no té més que sis o set metres de gruxaria.

En l'interior no hi trobàrem res de particular, ni hi poguérem fer cap excavació, puix el sol està tot cobert de roques despreses, a més de que no creyem que aquesta còva hagi estat habitada en cap època a causa de sa estranya y poch apropiada estructura.

Nos dirigirem després a la *Còva del Castell* (n.º 2 del Catàlech), la qual no té cap importancia: és senzillament una gruta.

La *Còva de l'Ermità* (n.º 3) no'ns fou possible visitar-la, perquè, tant els guies que portavem com l'altra gent a qui ho demanàrem, ningú'ns sapigué dir aont estava situada, contestant-nos que sols ho sabia l'ermità que l'habitava; de manera que diuen que aquest ermità, que vivia a principis d'aquest segle, era una especie de guardia o vigia, puix avisava quan s'acostaven les tropes franceses a Montcada, y després se ficava a la còva, tapant l'entrada ab una grossa pedra, y d'aquesta manera may pogueren trobar-lo.

Pujàrem després al cim del turó, aont encara se conserven enrunats troços del que fou castell de Montcada, y allí tinguerem la satisfacció d'estrènyer la mà als nostres amichs en Narcís Fuster y en Buxó, qui, sabent per en Maspons y Camarasa l'excursió que voliem fer, sortiren de Ripollet pera saludar-nos y ho lograren, gracies a haver trobat junt a l'entrada de la còva de *Na Guilleuma* un exemplar del diari regionalista *Lo Somatent*, en que hi havia una etiqueta ab el meu nom y direcció. Aixó'ls orientà y els encoratjà pera buscar-nos, però tingueren d'entornar-se'n desseguida a causa d'ocupacions urgents.

En aquell entremig els guies ens digueren que allí, al peu del castell, hi havia un forat d'aon sortia un vent

calent y devegades fum. Ens hi dirigírem desseguida. Era un forat que sols tenia uns 15 centímetres de diàmetre; hi aplicàrem la cara y notàrem que realment sortia un vent humid, però no calent. Els guies van dir que, si s'hi tirava una pedra, el seu ressò se perdía en el pregon d'un abisme; ho férem y notàrem que la pedra se quedava aturada a pochs pams de fondaria; més, pera cerciorar-nos-en bé, el sondejàrem y sols trobàrem un metre de fondaria; baixant-hi la llum de *magnesium* se veyen diferents esquerdes impracticables per l'home. Aquell forat no tenia, donchs, cap importancia: era senzillament una esquerda de les moltes que té la montanya, ab comunicació ab l'exterior, y aquell vent humid que n'exia no podia provenir més que d'alguna altra obertura inferior per ont entrava, y a l'atravessar les cavitats interiors s'impregnava d'humitat y es condensava en forma de vapor al tornar a sortir.

Y aixís és, en efecte, puix inspeccionant unes altres esquerdes, ab principis de còva, situades uns 50 metres més avall, cremàrem casualment unes quantes mates d'herba seca, y a l'apagar-les feren molt fum, que's ficà per varies esquerdes que tiraven com una veritable xemeneja; y al cap de poch rato dos dels amichs, que s'havien quedat dalt, vegeren sortir el fum pel forat esmentat.

Tant a l'examinar aquestes y altres esquerdes com al baixar per la vessant est del turó de Montcada, observàrem que totes les roques estaven cobertes exteriorment d'una groixuda capa de concreció califa o *toba* quaternaria. Pera explicar aquesta formació geològica hi ha la teoria dita *eolítica*, que suposa un període de forts vents, els quals arrastraven grans masses de fanch y aigua que's convertien en *toba*. No obstant, tal com se presenta aquesta en la dita vessant est, ens sembla que pot explicar-se senzillament per la descomposició de la califa de les roques silúriques mitjansant la sola acció de les aigües de pluja, abans molt més abundants que avuy dia.

Deixant-nos anar rostos avall arribàrem a la pedrera de can Sans, aon l'any 1883 se descobrí una gruta, quina en-

trada estava tapada per la *toba* quaternaria; en son interior s'hi trobaren gran quantitat d'òssos que'ls treballadors malmeteren. ¡Qui sap si entre ells n'hi havia d'humans que haurien donat alguna llum pera la protohistoria! Lo cert és que quan ho sapigué nostre consoci y distingit geòlech el Dr. Almera donà ordre de que no'ls malmetessin; però era ja tard: sols pogué recullir un ullal de l'*Ursus spelens* y una valva del *Pectunculus glycimeris*, aquesta darrera portada allí indubtablement per la mà de l'home, pot-ser pera servir de vas o pot-ser pera algun fi ornamental.

Avuy l'especulació, aquest mercantilisme que ofega'ls més nobles sentiments, ha malmès del tot l'esmentada gruta, tot pera fer algunes pessetes ab la venda de les abundants concrecions calices que l'adornaven. Jo vaig entrar-hi, y entre les roques trobí alguns fragments d'òssos que pertanyerien probablement a l'esmentat *Ursus*.

Y ab això donàrem per acabada l'excursió espeleològica a Montcada, la qual, si bé no ha donat cap resultat d'importancia, ha servit al menys pera començar a comprobar el *Catàlech Espeleològich*. No cal desencoratjar, anem seguint tots els avenchs, còves y grutes de Catalunya y no dubteu que en la major part d'ells trobarem resultats satisfactoris. L'espeleologia és una ciencia jove, y pera nosaltres completament nova. Alligonem-nos, donchs, de mica en mica, que vindrà dia que prou necessitarem totes nostres forces y experiencia pera exploracions més importants. No ho dubteu: les serres de Garraf y de Bertí'ns esperen.

N. FONT Y SAGUÉ

POBLES CATALANS DE LES PROVINCIAS DE TERUEL Y ÇARAGOÇA

L'any 1157 en Ramon Berenguer IV va donar als alcaïnyssants, com a premi de son molt valer y esforçada ajuda, tot el territori que s'exten al SE. d'Alcañiz fins al riu Algàs. Al fer-ho aixís, tal volta volia, com diu

D. S. Vidiella en ses *Narraciones sobre Calaceite*, reconstituir l'antiga divisió regional, segons la qual la vora esquerra de l'esmentat riu Algàs formava'l límit sur de l'*Edetania*, y la vora dreta'l límit nord de l'*Ilercavonia*; més no tingué en compte que hi aportava un element llengüístich estrany. En efecte, a mesura que la reconquesta anava avançant de Lleida cap a Mequinenza, y encara més cap a ponent, donant-se la mà ab el districte de Tortosa, que cada any aixamplava més ses fronteres, els nous territoris presos als moros s'anaven poblant de catalans, que hi portaven sa llengua y ses costums, llengua que encara avuy se conserva en tot el partit judicial de Vall-de-roures y en alguns pobles dels partits d'Alcañiz y de Caspe (1).

Els pobles del partit de Vall-de-roures que parlen o han parlat català són :

NOMS VULGARS	NOMS ACASTELLANATS
Arenys.	Arens.
Besèit.	Beceite.
Calaseit.	Calaceite.
Cerollera.	<i>No ha cambiat.</i>
Font-d'espal-la.	Fuentespalda.
Fórnols.	Fórnoles.
Freixneda (<i>Freixeneda?</i>).	Fresneda.
Lledó.	<i>No ha cambiat.</i>
Mont-roig.	Monroyo.
Penya-roja.	Peñarroya.
Portellada (La).	Portillada (La).
Queretes.	Cretas.
Ráfels.	Ráfales.
Torre-d'arques.	Torre-de-arcas.
Torre-del-Comte (La).	Torre-del-Conde (La).
Vall-de-roures.	Valderrobles.

Els del partit d'Alcañiz :

Codonyera (La).	Codoñera (La).
Ginebrosa (La).	<i>Sols ha cambiat la pronuncia-</i>

(1) En la gran majoria dels pobles a que l'autor fa referencia s'hi parla encara català, y fins en aquells que ja no s'hi parla aquesta llengua conserven la construcció gramatical catalana, com succeeix a Caspe, per exemple. — *Nota de C. G.*

ció de la síl·laba gi, que ara és castellana.

Mas-del-laurador.	Mas-de-labrador.
Massalió.	Mazaleón.
Vall-del-tormo.	Valdeltormo.
Vall-junquera.	Valjunquera.

Y els del partit de Caspe (1):

Fabara.	<i>No ha cambiat.</i>
Fayó.	Fayón.
Maella.	<i>No ha cambiat.</i>
Nonasp.	Nonaspe.

Noms catalans de partides de terra que's troben en els vintisis pobles esmentats (2):

Aras.	Font d'Agulla.
Andadós.	Font den Coma.
Barranch del Molí.	Fontanella.
Barranch dels Capellans.	Fons de Vilanova.
Barranch fondo.	Freginals.
Bassa del Coixet.	Freixa.
Buixoses.	Gascons.
Camí de Maella.	Horta vella.
Camí de Valls.	Jàceres.
Canà.	L'Assut.
Canaret.	La Clota.
Cantadó.	La Cloteta.
Cap del Sot.	La Cova.
Carrascalets.	La Degollada.
Carratalans.	La Fillada.
Castellans.	La Fillola.
Cau de Vaca.	La Fleixa.
Censals.	La Fontaneta.
Clotals.	La Font den Calderé.
Cogulles.	La Forch.
Coll de Serrats.	La Morereta.
Comuns.	La Ombria.
Còves de Nadal.	La Pesquera.
Coveta Fumà.	La Plana.
Dellà.	La Sort.
Dumenges.	La Todona.
Escambró.	La Vall Rovira.
Font Bona.	La Volta.

(1) Encara que Mequinenza és d'aquest partit y sos habitants parlen català, no entra en aquest grupo perquè està situada a l'altra banda de l'Ebre.
—Nota de C. G.

(2) Es de notar que usen la *ch* final, posen la *t* a font y fan la contracció *den per de en*.—Nota de l'autor.

Les Codines.	Noguerola.
Les Costes.	Passet.
Les Fanecades.	Pedrafita.
Les Ferreres.	Pinà del Moro.
Les Piles.	Pla den Bót.
Les Planes.	Pla dels Atmellés.
Les Solanes.	Plana den Caballé.
Lo Cap de Perdiu.	Plans Serrats.
Lo Cap den Sabaté.	Racons.
Lo Colladoy.	Rambla.
Lo Domènech.	Regadiu.
Lo Garrós.	Sabinàs.
Lo Llavoret.	Santa Bàrbera.
Lo Lliri.	Sèguida.
Lo Lloré.	Seguideta.
Lo Pas de Ràfels.	Tapiats.
Lo Passet.	Torrassa.
Lo Pla den Bót.	Tossal de la Cadma.
Lo Pou de Sacanella.	Tossal den Querol.
Lo Pou den Pi.	Tossal-redó.
Lo Racó.	Vallbobera.
Lo Regall.	Vall de Arnes.
Lo Sensal.	Vall de Batalles.
Lo Sol de l'Horta.	Vall de Bau.
Lo Solà.	Vall den Cabrera.
Lo Toll den Talladó.	Vall de Cutafulla.
Lo Tossal.	Vall dels Frases.
Lo Vedat.	Vall de Maella.
Lo Viñet.	Vall de les Penes.
Los Abellarets.	Vall del Pi.
Los Boberals.	Vall den Querol.
Los Camps.	Vall de Ripoll.
Los Dumenges.	Vall den Roch.
Los Plans.	Vall de Segarra.
Los Sans.	Vall de la Serra.
Los Vilàs.	Vall Sucarrada.
Lledons.	Vall de les Teleres.
Mas de Cardona.	Vall den Teixidó.
Mas de Padró.	Valleta.
Mas den Aguiló.	Valleta del Rullo.
Moles.	Vellbí.
Montet.	

ANTONI AÑÓN

Soci delegat a Xerta

LITERATURA ORAL CATALANA

DICTERIS Y MOTIUS CONTRA'LS POBLES

(Acabament)

Ciurana,
terra bona y mal sana (1).

A Sagaró
no n'hi ha cap de res de bo (2).

A Arenys (3)
totes les dònnes són prenys;
menos la bolangera,
perquè no hi era;
y la majordona,
perquè era fòra.

A Agullana caguen llana;
a Darnius són caga-nius;
a la Junquera gabatxos,
y a Sant Llorenç (4) rabatxins (5).

A Avinyonet,
de la merda'n fan paret (6).

Budallers de Sant Celoni
són pitjors que luterans:
van ficar foch a l'iglesia
per cremar la barba als sants (7).

Home de Bagergue,

(1) Poble de l'Alt Empordà, molt afectat de febres.

(2) Sagaró està al peu de la montanya del Món, província de Girona.

(3) Arenys de l'Empordà.

(4) Sant Llorenç de la Muga.

(5) Rabatxins són unes formigues que nien en els tronchs dels arbres, sobre tot de les oliveres.

(6) Avinyonet és a 5 kilòmetres de Figueres.

(7) Aquesta folia és propria de la part alta del Vallès.

etna (1) de Tradós
e bixó (2) de Garós
no me'n dongues mos (3).

Lliton (4) d'Erist,
Dòna de Ancils,
y home de Sarllé,
Liberanos dominé (5).

Gent de Venasch,
gent de Barrabàs (6).

Gent de Valls,
gent de treballs (7).

Gent del Camp (8),
gent del llamp.

Gent de Cherta,
alerta (9).

- (1) *Etna, dòna*, en aranès.
(2) *Bixó, porch*.
(3) Ditxo propi de la Vall d'Aran.
(4) *Lliton, porch*.
(5) Ditxo propi de la Vall de Venasch.
(6) Id. id.
(7) Propri del Pla de Valls.
(8) De Tarragona.
(9) Ditxo de la Ribera de l'Ebre. Poden referir-s'hi'ls següents:

De gente de Graus
guardaus;

y

Murcianos,
no te acerques mucho á sus manos;

reculli's per mi; y

Al andaluz
hazle la cruz;
al sevillano,
con una y otra mano;
al cordobés,
con manos y pies;

y

Del toledano,
guárdate de él tarde ó temprano;

copiats per *El Folk-Lore Andaluz*, pl. 437.

Gent de Liró,
gent de bona olla y poch sermó (1).

Gent de Mora,
gent traidora (2).

De Falset,
gent falsa (3).

Los Porrera
per on passen fan carrera (4).

Manresà y home de bé
no pot ser (5).

Qui a Lleida va,
cap o cabellera s'hi deixarà (6).

D'Olot,
ni dòna ni porch (7).

- (1) Ditxo del Camp de Tarragona. Els de Liró responen:

Fes bé y no fassis mal,
que altre sermó no't cal.

- (2) Ditxo de la Ribera de l'Ebre, d'hont és també la següent follia:

Gent de Mora, gent traidora,
ajudeu als de Falset,
que les bruixes se barallen
al castell de Miravet.

- (3) Falset, provincia de Tarragona.

- (4) Porrera està en la mateixa provincia.

- (5) A pesar d'aquest ditxo, els manresans són de lo més religiós que hi ha a Catalunya.

- (6) Ditxo propi dels encontorns de Lleida y que demostra la desconfiança ab que la gent de poble ha mirat sempre a la de les capitals.

- (7) Confronten ab aquest ditxo, además dels esmentats en la nota 3 de la plana 168, els següents, presos també d'*El Folk-Lore Andalus*:

Asturiano ni mulo,
ninguno.

Ni hombre cordobés,
ni cuchillo pamplonés,

Aqui baix n'hi ha uns poblets,
Rosselló y Torreferrera,
plegadors de caragols,
lladres de l'horta de Lleida.

A Tarrassa,
mala raça.

A Sabadell,
mala pell.

A Martorell,
fes-te ab ells
y no't fiis d'ells.

Obeó,
de Bagergue que só (1).

Salardú, vila tancada,
es còcuts li fan era aubada (2).

ni mozo burgalés,
ni zapato de valdés.

De Antequera,
ni mujer
ni montera ;
y si ha de ser,
más vale montera
que no mujer.

(1) Ditxo de la Vall d'Aran pera burlar-se dels de Bagergue, quina exclamació habitual és: ¡Obeó! Els de Mequinzenza, pera burlar-se de les exclamacions de llurs pobles vehins, canten :

A Masalcoreig, ¡ay, ay !;
a Serós, ¡no tindrás fret !;
a La Granja, ¡ay, ay, ta mare !;
y a Mequinzenza, ¡no res !

(2) També aquest ditxo és de la Vall d'Aran. El segon vers vol dir que'ts cornuts li fan l'aubada, això és, un ball que té aquest nom. Poden referir-se-li aquests dos ditzos de la Ribera del Cinca :

Berbegal de los altos muros,
las mujeres bonitas
y los hombres cornudos.

Ni pedra rodona,
ni gent de Girona.

De Ponent,
ni bon vent,
ni bona gent (1).

A Sant Benet de Bages (2),

Castejón de los altos muros (a),
las mujeres putas,
los hombres cornudos.

(1) Aquest ditxo confronta ab els següents, copiats per *El Folk-Lore Andaluz*:

El viento y el varón
no es bueno de Aragón.

De Aragón
ni viento ni varón.

De Jerez,
ni buen viento,
ni buen casamiento,
ni mujer que tenga asiento.

(2) A tres kilòmetres de Manresa. Confronten ab aquest ditxo'l següent, recullit per mi a Monzó:

Monte de Las,
si llevas comerás;
si no, ayunarás;

y els següents, copiats d'*El Folk-Lore Andaluz*:

A Brenes
yeba pan pá que senes.
Y si te queas por ayá,
pan p'armorsá,
cama pá dormí
y aseite pá er candí.

En Paredes de Nava
quien no lleva sogá
no trae agua.

(a) Castejón de La Puente, poble del que diu un cantar local:

Castejón de la Puente,
corral de vacas;
cuando van á barbastro
se ponen majas.

si no portes esmorzar,
no hi vages.

Les noyes de Lloret (1).
porten la camisa més llarga que'l facet.

A Sans (2),
pochs y bergants.

REFERENCIAS

Desde Plan a Sant Joan (3)
les gallines se n'hi van.

Mare, mare, mare,
tres pobles veig jo:
La Torre (4), Vinebre
y vila d'Ascó.

(1) Lloret de Mar.

(2) Barri de Barcelona.

(3) Ditxo de la Vall de Gistau o Gistain, a la provincia de Huesca, pera indicar lo prop que l'una de l'altra estan aquestes dues poblacions. A la Vall de Venasch diuen:

Desde Lliri a Arassanz
les gallines se n'hi van.

Y més avall, Ribera de Cinca, tenen aquesta variant:

De Fornillos a Permisan
les gallines se n'hi van,

referint-se a dos pobles situats entre Barbastro y Berbegal.

(4) La Torre de l'Espanyol, a la vora esquerra de l'Ebre, provincia de Lleida, Vinebre y Ascó són a la mateixa Ribera y més pertanyen a la provincia de Tarragona.

Poden referir-se-li's següents, recullits per mi:

Énate y Olbena,
La Puebla de Castro,
y Fonz y Estadilla,
Monzon y Barbastro.

Salas Altas y Bajas,
Castillazucllo,
y Crejenja y Burceat,
Virgen del Pueyo.

Zaragoza, Burgo y Fuente,
Quinto, La Zaida y Samper,
Alcañiz y Valdealgorfa,
Valdeltormo y Calacit.

De Reus a Riudoms
hi ha una hora;
de Riudoms a Reus,
la mateixa cosa (1).

Sant Cugat del Vallès,
que molts anomenen
séns saber ahont és (2).

Reixach, Martorelles y Sant Fost,
tres parroquies dintre un bosch (3).

També pot referir-se-li aquest, pres de l'esmentada obra de D. Fermí Caballero:

Cuenca y Plasencia,
Córdoba y Sigüenza.

(1) Ditxo del Camp de Tarragona. Confronta ab aquest, propi de Madrid:

Hay de Madrid á Toledo
doce leguas: ¿no es así?
Luego también habrá doce
desde Toledo á Madrid.

(2) Altres diuen:

Sant Cugat del Vallés,
tal l'anomena
que no sap ahont és.

(3) Publicat en lo nostre Anuari de 1881, plana 84 Sobre situació de pobles he recullit els següents cantars aragonesos:

Pallaruelo está en un alto,
Morillo en un tozalón.
Tierrantona está en un llano,
Formigals en un rincón.

Venturina está en un alto,
Secastilla en una valle,
y Ubierno, por su desdicha,
no tiene más que una calle.

Mequinenza está en un hondo
y el castillo en una cuesta.
La calle de la Amargura (a)
; qué de suspiros me cuesta!

(a) Carrer de Mequinenza.

Els que van a Marata (1).
hi van un any y en tornen l'altre.

Qui va a Sant Marsal y hi dorm,
hi va de Juny y en torna de Juliol (2).

De Figueres a Vilabertran (3)
no hi ha pas tant;
de Vilabertran a Figueres
se'n fan passeres.

De Bellcaire a Albons (4),
set pons.

Pau, Palau, Vilajuiga (5),
tot camí de la Garriga.

Santa Màxima a La Escala,
Sant Sadurní a Montiró,

Zaragoza está en un llano
y la Torre Nueva en medio,
y la Virgen del Pilar
en la orillita del Ebro.

San Simón está en un alto
y Santa Ana en una cuesta,
el río debajo el puente,
Capuchinas en la huerta (a).

- (1) Poble del Vallès, quina festa major es el 31 de Desembre.
(2) Poble de l'Alt Empordà, quina festa major es el 30 de Juny.
(3) Poble situat a mitja hora de Figueres. Sobre distàncies entre pobles coneix lo ditxo següent, tret de l'esmentada obra de D. Fermín Caballero:

Desde Manzanaritos
á La Solana
hay una legüecita
de tierra llana.

- (4) Pobles de l'Alt Empordà.
(5) També aquests tres són de l'Alt Empordà. Se troben damunt de Roses, a mitj vessant de la montanya.

(a) Cançó local de Fraga.

Sant Vicens a Barbaralla,
Sant Miquel a Ventalló (1).

(1) Fa referència als patrons dels pobles que s'hi anomenen. Confronten ab aquesta follia les següents, recullides per mi :

Hi ha a Velilla Sant Llorens,
a Fraga Sant Salvador,
a Aitona Sant Gayetano
y a Serós hi ha l'Angel gros.

Sant Joan de Cornudella,
Sant Sebastià de Mayals,
y la Verge de Loreto,
patrona de Llardecans.

En Graus està el Santo Cristo (a);
en Perarrúa, Santa Ana;
en Bezians, Santo Domingo (b),
y en Campo està la *chinflayna* (c).

San Salvador està en Selgua
y la Abella en Castejón,
San Elías en Valcarca
y la Alegría en Monzón.

També confronten ab aquesta follia les següents, copiades d'*El Folk-Lore Andalus*, any esmentat, pl. 442 :

En Badajoz està Dios;
en Alconera, San Pedro,
y en Fregenal de la Sierra
la Virgen de los Remedios.

En Constantina celebran
á la Virgen del Robledo;
en Cazalla, la del Monte,
y en San Nicolás, San Diego.

També hi confronta aquesta, recullida per D. Fermín Caballero, obra esmentada :

Guadalupe en Extremadura;
en Aragón, el Pilar;
en Asturias, Covadonga,
y en Cataluña Montserrat.

(a) El que Sant Vicens Ferrer va donar-li l'any 1415.

(b) El que tenen a Bezians no és Santo Domingo, sinó'l còs del beat Domingo, de l'ordre de Predicadors.

(c) Especie de butifarra de sanch, particular de Campo.

A Fortià (1)
ja'ls acaben d'atrapà.
A Castelló (2)
ja'ls tenen al sarró.
A Vilasacra (3).
ja'ls tenen a la butxaca (4).

Vós, Mare de Déu del Món,
gireu-vos tota rodona:
veureu la Plana de Vich,
la meitat de Barcelona (5).

Mare de Déu de la Sisa,
ajudeu als de Premià (6):
tenen l'ase per la cua
y els acaba d'escapà.

A can Betes les criquetes;
a can Coll, lo floviol;
a can Cuartalé, la lluna,
y a can Paporina'l sol (7).

Les ninetes de Lladó (8)
van vestides de guret:
per llarch que sia'l cordó,
sempre'ls ne sobra un ullet.

Les nines de Sant Llorens (9)
totes saben filà al torn;
totes fan rumbalamrum,
ara hi són, ara no hi són.

- (1) Alt Empordà.
- (2) D'Empuries.
- (3) A mitja hora de Figueres.
- (4) Aquests ditxos fan referencia als contrabandistes.
- (5) Aquesta folia fa referencia a la situació de la Mare de Déu en son Santuari del Món, Girona.
- (6) Premià de Dalt.
- (7) Folia particular de Garriguella.
- (8) Poble de la provincia de Girona, entre Figueres y Besalú.
- (9) Sant Llorens de la Muga, Girona.

Vilafant toquen a missa,
a Avinyonet hi han tocat,
a Vilanant ja l'han dita,
y a Borrassà han acabat (1).

Lo bon Déu de Mataró
estima a les dònnes y als homens no.

Ruí ab ruí,
que aixís casen a Masquefa (2).

Mare de Déu de la Roca,
Sant Cristo de Balaguer,
si voleu que'm fassi monja,
deixeu-me casar primer (3).

Sant Andreu de Borrassà,
si no hi ha músichs no's pot ballar.

A Creixell, pelats, pelats,
sota la mola, sota la mola;
a Creixell, pelats, pelats,
sota la mola escorxen gats.

Les noyes de Vich y Roses,
les d'Olot y de Manlleu,
totes les de la montanya
van a tocâ a somatent.

(1) Aquests quatre pobles són dels encontorns de Figueres.

(2) Poble de la província de Barcelona, prop d'Igualada.

Aquest ditxo confronta ab aquest altre, publicat per *El Folk-Lore Andaluç*, plana 441.

Ruin con ruín, que así casan en Dueñas.

(3) Conech aquest altra follia que comença del mateix modo:

Mare de Déu de la Roca,
Sant Cristo de Balaguer,
gardeu-me l'enamorada
d'aquí a tant que tornaré.

Una y altra són de la província de Lleida.

Los mestres de Crespià (1)
són una grossa canalla:
pensant fer un campanar,
van fer una gran cabanya.

Campanar d'Espinavessa,
tot voltat de magraners,
els fadrins no donen balles
perquè no tenen diners (2).

De Sant Pere a l'Armentera
un quart de camí n'hi ha,
y n'hi ha una capelleta
a la vora del Fluvià (3).

CELS GOMIS

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS ENTRATS DURANT EL SEGON TRIMESTRE DE 1901

SOCIS RESIDENTS

D. Joan Vidal y Martí.—D. Pere Palau.—D. Lluís Cardona y Fornells.—D. Francisco Cardona y Fornells.—D. Juli Pons.—D. Francisco Bech.—D. Joseph Cabrer y Sagau.—D. Joseph Pedrerol y Rubí.—D. Joseph Roig y Baixeras.—D. Joan Soldevila.—D. Antoni T. Ribas y Parés.—D. Jaume Cuntier y Vilella.—D. Joseph Bernad y Duràn.—D. Joseph Masferrer y Llorens.—D. Melcior Cases y Rubiol.—D. Ignasi Soler y Escofet.—D. Emili Homs y Oller.—D. Francisco Xavier Nogués y Casas.—D. Joan Ribas y Domènech.—D. Joan Torres

(1) Crespià's troba dues hores més avall de Besalú, a la vora esquerra del Fluvià. El campanar d'aquell poble té, en efecte, figura de tot menys de campanar. Sobre aquest coneix també la següent folia:

Lo campanar de Crespià
és fet ab quatre cantons,
y n'hi ha una melonera
que tot l'any lleva melons.

(2) Aquesta folia's canta parlant dels campanars de tots els pobles de l'encontrada. Es propi de les fadrines pera burlar-se dels pochos quartos dels fadrins.

(3) Sant Pere Pescador y L'Armentera són dos pobles de la costa nord de Girona.

y Danyans.—D. Marcellí Coll y Brugada.—D. Manuel Doncel y Alonso del Real.—D. Antoni Aymat.—D. Manuel Perdigó y Cortès.—D. Pere Ball-Llovera y Düster.—D. Martí Estany y Martí.—D. Joseph Piera y Tasia.—D. Carles de Molins de Sentmenat.—D. Joan Viza.

SOCIS DELEGATS

D. Jascinto Barrera y Arenas, a Teyà.—Dr. D. Onofre M.ª Biada y Viada, al Papiol.—D. Joan Bas y Jordi, a Igualada.—D. Frederich Clascar, Pbre., a Sant Boy del Llobregat.—D. Juli Vidal y Montaner, a Manila.—D. Valeri Serra y Boldú, a Linyola, Lleida.—D. Felice Bosazza, a Nàpols, Italia.—D. Joan Basco y Garrober, a Cerbère, França.

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

De l'Asociación de Arquitectos de Cataluña: *Lista de Socios, 1901*.—*La Catedral de Ciudad Rodrigo*, per D. Lluís M.ª Cabello y Lapiche.—*Monasterio de Sant Llorens del Munt*, per D. Elias Rogent.

De Mr. Émile Belloc: *Les sources de la Garonne*.—*De Bagnères de Luchon aux Monts-Maudits*.—*Les sondeurs E. Belloc*.—*Recherches et explorations orographiques et lacustres dans les Pyrénées Centrales*.—*Nouvelles explorations lacustres*.—*Nouvelles études lacustres*.—*Noms scientifiques et vulgaires des principaux poissons et crustacés d'eau douce*.—*Bulletin de la Société Centrale d'Agriculture*, ab un treball del donador, de qui són també totes les demés obres esmentades.

De mossèn Norbert Font y Sagué, Pbre.: *Historia de Catalunya*.—*Llealtat catalana purificada d'envejoses calumnies*.—*Memorial en defensa de la llengua catalana pera que's prediqui ab ella a Catalunya*.—*Datos pera l'història de les creus de pedra de Catalunya*.—*Via fòra als adormits!*—*Despertador de Catalunya*.—*Les gàrgoles de Barcelona*.

De D. Aureli Campmany: les fulles de cançons catalanes titulades *Cant dels Aucells*, *L'hostal de la Peyra* y *El testament de N'Amèlia*.

De D. Pere Vallis y Torruella: un *Mapa de la regió Viscaïna*, fet pel donador.

Del Sr. Miró y Tarragó: anunci del *Xampany Catalunya*.

De D. Jaume Sturzenegger: varis *Itineraris de Suïssa* y alguns números de periòdichs il·lustrats.

De l'Institut Médico-Farmacèutic de Barcelona: *Acta de la sessió pública inaugural de 1900 a 1901*.

De l'«Ateneo Barcelonès»: *Actas de las sesiones públicas del 3 de Diciembre del 1900 y del 24 de Marzo de 1901*.

Del Consistori dels Jòchs Florals: el volum corresponent a l'any 1900.

De D. Carlos P. Sala, Director general de Estadística de la província de Buenos Aires: *Estudio sobre las enfermedades infecto-contagiosas en la provincia de Buenos-Aires*.

De la sociedad «Sveuska Turistföreningers der Stokolm»: *Anuari de 1901*.

De D. Joseph Ventalló y Vintró: *Llibre de privilegis concedits a la vila de Tarrassa*.—*Viaje a la Nueva Catalunya*.—*La Antigua ciudad de Egara*, obres totes del propi donador.

De D. Francisco de S. Maspons y Labrós: *Un bandolero feudal*.

De D. Frederich Pastor y Lluís, de Tortosa: *Narraciones tortosinas*, del propi donador.

De D. Felice Bosazza, de Génova: *Le Alpi Occidentali*.—*De Genova a Nizza*, pel propi donador.

De D. Jaume Massó y Torrents: el primer número de la *Revista de Bibliografia Catalana*, pel donador.

De D. Joseph Puiggarí: *Capilla de San Cristóbal del Regomir*, pel donador.

CRONICA DEL CENTRE

JUNY DE 1901

CONFERENCIES

LA LITERATURA CATALANA EN EL SIGLE XIX.—El divendres 7 en Joseph Bernad y Duràn donà la quinta de ses conferencies sobre *La literatura catalana en el sigle XIX*. El conferenciant analisà'l període comprès entre l'any 1814 y el de la restauració dels Jòchs Florals, estudiant la personalitat dels escriptors més notables d'aquell temps, tals com en Piferrer, Carbó, Balmes y l'Aribau, fent observar que les oposades corrents literaries que, vingudes de l'estranger, dominaven en la nostra terra feren que no hi hagués allavors a Catalunya una escola determinada, aixís com el no estar encara reconstituït el català literari féu que'ls nostres poetes y prosistes no escriguessin en la llur llengua materna; afegint-hi que, malgrat que les llurs obres fossin escrites en castellà, lo mateix pel fondo que per llur esperit, eren genuïnament catalanes. El conferenciant fou molt aplaudit y felicitat.

D'EXCURSIÓ PER BLANES, LLORET Y TOSSA.—El divendres 14, havent-se tingut que suspendre la conferencia de D. Lluís Figuerola, el soci D. Bonaventura Conill n'improvisà una ab el tema que serveix d'epígrafe a aquestes ratlles.

Després de descriure les esmentades poblacions y la part de costa en que's troben situades, féu especial esment de les cases d'eixa part de Catalunya y descrigué detalladament l'originalíssima festa de Santa Cristina, que se celebra a Lloret, entretenint-se particularment en descriure la poètica professó pel mar y el típic ball de les morratxes. Les notes folklòriques de la nostra costa de Llevant foren molt de l'agrado dels concurrents, els qui felicitaren de tot cor a l'improvisat conferenciant.

EL CARRER DE PERE'L GRAN.—El divendres 21 el periodista D. Lluís Figuerola continuà les seves conferencies sobre les *noves vies de reforma de Barcelona*, ocupant-se exclusiument de la gran via que ha d'obrir-se entre Sant Antoni y la Rambla, que s'ha de nomenar de Pere'l Gran. Ab els planos a la vista va anar explicant, ab gran munió de detalls, l'origi y vicissituds de cada hù dels carrers afectats per l'obertura d'aquesta nova via, ocupant-se dels edificis notables que hi ha hagut o que encara hi ha, dels fets històrics que hi han passat y de les llegendes y tradicions populars que sobre'ls mateixos se conserven. De passada féu molt encertades consideracions sobre l'incuria y abandono en que té l'Estat tot quant té que veure ab el desenrotllo de l'urbe barcelonina.

El conferenciant sigué molt aplaudit y felicitat.

EL CARRER DE CARLES V.—El divendres 27 continuà'l mateix Sr. Figuerola ocupant-se de les noves vies de reforma de Barcelona, dedicant tota la vetlla al tros de gran via que ha d'anar de la Rambla al Portal Nou, continuació de la de Sant Antoni a la

Rambla y que ha estat batejada ab el nom de Carles V. Com en la conferencia anterior, descrigué les costums típiques y les tradicions dels barris que ha d'atravessar, descrivint els notables monuments que d'ells han desaparegut y més especialment els convents de Sant Agustí Vell y de Santa Catarina, una de les més preuades joyes aquest darrer de l'art gòtic barceloní.

El conferenciant, que sigué molt aplaudit, prometé seguir ocupant-se d'aqueix mateix assumpto en el vinent curs, pera lo qual compta ab una llarga serie de treballs.

Acabada la conferencia's donà per acabat el present curs y es tractà de les excursions que deuran fer-se aquest istiu, moltes de les quals tindran per objecte l'estudi de la part del Pirineu que confronta ab la provincia de Lleida, que és una de les regions més pintoresques de Catalunya.

VISITA

VISITA A LA COL·LECCIÓ DE COPIES PINTADES DE RETAULES CATALANS DE D. JOSEPH PUIGGARÍ. — El diumenge 16 de Juny una comissió de socis del CENTRE, formada dels senyors D. Melcior Rodríguez de Alcántara, D. Aureli Campmany, D. Ceferí Rocafort, D. Alfred Gaza, D. Ignasi Carsi, D. Ricart Garriga, D. Florenci Taxonera y D. Joan Caballer, passà a visitar la notabilíssima col·lecció de còpies de retaules, monuments, estampes, etc., reunida per l'intel·ligent arqueòlech y actual arxiver en cap de l'Arxiu municipal d'aquesta ciutat D. Joseph Puiggarí, qui ha consagrat sa llarga y ben aprofitada existencia a copiar tot quant podia donar-li alguna llum sobre indumentaria espanyola en general y particularment de la de la nostra terra en els temps passats.

Moltes d'aquestes còpies són veritables obres d'art, fetes ab una paciència y una munió de detalls que encisa, y augmenta son valer la circumstancia de que molts dels monuments copiats han desaparegut.

L'obra del Sr. Puiggarí és un treball de benedictí y mereix esser detingudament estudiada per tots quants se dediquen a l'estudi de les Belles Arts.

El Sr. Puiggarí, ab l'amabilitat que'l distingeix, féu els honors de la casa als visitants, mostrant-los tots els seus treballs, reunits en dos grans àlbums, quina publicació, que sols podria fer-se a expenses d'una corporació oficial, seria un gran bé pera l'història de l'art en general y de l'art català en particular.

Els nostres consocis quedaren molt agraïts a dit Sr. Puiggarí per sa inacabable complacencia, quedant en tornar-hi un altre dia pera escoltar dels llavis de dit senyor la descripció detallada dels més notables d'aquells dibuixos.

INVITACIÓ

El senyor President del *Club Alpi Francès* ens ha enviat una galant invitació pera'l Congrés de l'esmentat Club, que ha de tindre lloch del 10 al 18 del prop-vinent Agost a Briançon, departament dels Alts Alps.

En el programa de dit Congrés, que tenim a disposició dels nostres consocios, hi figuren gran nombre d'excursions, quina durada serà d'un y de dos dies, als encontorns d'aquella vila.

Agrahim de tot cor l'invitació del *Club Alpi Francès*.

EXCURSIONS Y VISITA

El diumenge 2 de Juny varen sortir, a les 7 y 44 minuts del matí, en Melcior Rodríguez d'Alcántara, en Pere Baster y en Rossendo Serra y Pagès, pera anar a fer l'excursió anunciada a Molins de Rey. Cervelló, Vallirana, Pont del Lladoner, Sant Pons, Corbera, La Palma, retornant per Molins de Rey.

Després de la fatigosa caminada de Molins de Rey a Santa Maria de Cervelló, pel sol abrusador que feya, es varen deturar pera visitar l'iglesia nova (que encara no està acabada) y la professó de les «Filles de Maria», que en aquell dia s'esqueya, animadíssim quadro de color y de poesia que va entretenir llarch temps als excursionistes, tot esperant a algun altre company que havia promès l'assistencia. Arreglat el dinar molt més tard de lo ofert, y no venint bé la combinació dels carruatges pera continuar l'excursió, es va determinar concretar-la per aquells encontorns, destinant la tarde a visitar l'antiga parroquia de Sant Esteve, o sigui la *Vella*, admirant l'esplèndid panorama, l'abandonada y antiquíssima iglesia, una interessant creu gòtica, les ruïnes del castell y algunes sepultures obertes en les roques, malament dites celtes.

En prou feynes, y anant camps a través, se va esser a temps pera agafar el darrer tren de Molins de Rey pera retornar a Barcelona.

El dissapte 29 de Juny varen sortir en el primer tren, pera Mollet, els Srs. Martí Estany, Joseph Piera, Francesch Codina, Pere Baster, Felix Noguera, Alfred Gaza y Rossendo Serra, pera anar a Moyà (per Caldes, Sant Feliu de Codines y Castelltersol), ahont s'hi va dinar, y, després d'haver visitat l'iglesia y algunes cases interessants d'aquella vila, es va emprendre tot seguit a peu la ruta de Santa Maria de l'Estany, distant 8 kilòmetres.

La descripció de Santa Maria de l'Estany ja s'ha fet altres vegades en el BUTLLETÍ, lo mateix que la de Sant Benet de Bages, ahont s'hi va anar ab tartana l'endemà al matí desde Moyà, ahont se varen reunir els Srs. Anton Gallissà, Cristòfol Friginals y Anton M.ª Romani.

Diumenge al mitj-dia arribava la comitiva a Manresa, ahont va esser obsequiada pels delegats y diferents individus de la «Lliga Regional», anant a visitar dit centre la Casa de la Ciutat (ab son Museu y Arxiu), la Seu, la Santa Còva de Sant Ignasi, y, després de donar un tom per la ciutat y passar pel Pont Vell, varen despedir-se, sortint ab el darrer tren pera retornar a Barcelona.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.